

Turgut Uyar'ın "Çok ÜşümeK" Şiiri Üzerine Bir Tahlil Denemesi

DR. ÖĞR. ÜYESİ MEMET ABUKAN*

ÖZ

İkinci Yeni Hareketi, Türk şiirinde önemli değişimler meydana getirmiştir. Farklı akım, teknik ve bakış açılarına yönelimler, imge ağırlıklı bir dilin tercihi, söz diziminde yapılan değişiklikler gibi birçok yeniliği bünyesinde taşımış olan bu edebî hareketle Türk şiiri yepyeni bir çehre kazanmıştır. Bu yönelimin önemli temsilcileri sayılan Cemal Süreya, Ece Ayhan, Ülkü Tamer, İlhan Berk gibi şairlerin yanında Turgut Uyar da vardır. O, şiir evrenini farklı edebî akımlardan etkilenerek oluşturmuştur. Fakat İkinci Yeni anlayışının etkisiyle Uyar'ın, şiirlerini daha estetik bir düzleme oturttuğu söylenebilir. En belirgin şekilde kentleşme, bilinçaltı, yalnızlık gibi temalara yönelik kendine özgü değinisiyle bunu görebilmek mümkündür. Uyar'ın şiirlerindeki dil inceliği, onun sadece İkinci Yeni dönemi için değil, aynı zamanda modern Türk şiirinin de önemli bir şairi olarak görülmesini sağlamıştır. Şairin İkinci Yeni hareketinin niteliklerini kendisinde taşıyan ve modern hayatın içinde fakat kenarda kalmışlığın hüznü bir ifadesi olarak görülen "Çok ÜşümeK" adlı şiiriyle de bu örneklenebilir. Nitekim yapılan çalışmada da onun bahse konu olan şiiri Aktaş'ın şiir inceleme tekniğine göre incelenmiş ve şiirin derinliğine ulaşılarak İkinci Yeni etkisindeki şiirlerinin arka planının neler olduğu "zihniyet", "dil", "yapı", "ahenk" ve "tema" başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Turgut Uyar, Çok ÜşümeK, Şiir İncelemesi, İkinci Yeni Şiiri.

AN ANALYSIS ON THE POEM "ÇOK ÜŞÜMEK" OF TURGUT UYAR

Abstract

The Second New Movement brought about important changes in Turkish poetry. Thanks to this literary movement having many innovations such as tendencies to different movement, technique and point of views, preference of an image-based language, changes in syntax, Turkish poetry has gained brand new face. Turgut Uyar also takes places beside the poets like Cemal Süreya, Ece Ayhan, Ülkü Tamer, İlhan Berk who considered as the important representatives of this movement. He formed the universe of poetry with the effect of different literary movements. However, it can be said that Uyar placed his poems on a more aesthetic platform with the effect of Second New understanding. It is possible to see this with his unique reference to themes such as urbanization, subconscious and loneliness. The delicacy of language in Uyar's poems has enabled him to be regarded as an important poet not only for the Second New period but also for the modern Turkish poetry. It is also possible to exemplify this with the poem "Çok ÜşümeK" which carries the characteristics of the Second New movement and is seen as a sad expression of being in modern life but on the sidelines. Thus, in this study, the mentioned poem was examined according to Aktaş's poem analysis technique,

* Muş Alparslan Üniversitesi, m.abukan@alparslan.edu.tr, orcid: 0000-0003-3461-0539
Gönderilme Tarihi: 22 Ocak 2021 Kabul Tarihi: 18 Şubat 2021

the background of his poems under the effect of the Second New was evaluated under the titles of “mentality”, “language”, “structure”, “harmony” and “theme” by reaching the depth of poem.

Keywords: Turgut Uyar, Çok Üşüme, Poem Analysis, The Second New Poetry.

1. GİRİŞ

1.1. İkinci Yeni Şiiri

Türk şiiri 1950’de çeşitli tartışmaların etkisinde yepyeni bir mecraya kapı aralamış ve sonrasında da büyük değişimlere uğramıştır. Hece şiirinin bazı şairlerce beklentilerden uzak görülmesi, Toplumcu/Gerçekçi şiirin ideolojik sınırlılıkta kaldığının düşünülmesi ve Garip hareketinin de etkisini yitirmeye başlaması kimi şairleri yeni arayışlara sevk etmiştir. Birbirinden bağımsız fakat aynı şiire yönelik bakış açılarında hemen hemen aynı hissiyatı taşıyan Cemal Süreya, Sezai Karakoç, Ülkü Tamer, Ece Ayhan, İlhan Berk, Turgut Uyar gibi şairler dil-anlam ilişkisi bağlamında Türk şiirinde yeni bir hareketin doğmasına neden olmuşlardır. Bu akımın 1954 yılında “Pazar Postası” adlı dergide yayınlanan şiirlerle kendini göstermesi edebiyat alanında yeni bir sürecin başlangıç adımlarından biri olarak görülmüştür (Lüleci, 2000, s. 22). Şiirdeki farklı yönelimin İkinci Yeni olarak ilk kez anılması konusunda ise Korkmaz, Muzaffer Erdost’un 1956 yılında “Pazar Postası” adlı dergide, Karaca ise aynı yılda fakat “Son Havadis” gazetesinde kullanıldığını belirtmişlerdir (Durdu, 2019, s. 5). Fakat hareketin önemli şairlerinin bu şiir anlayışını farklı adlandırdıkları görülmektedir. Örneğin Sezai Karakoç, “yeni gerçekçi şiir”; Cemal Süreya “devinim”; Ece Ayhan “sıkı şiir”, “sivil şiir” gibi isimleri tercih etmişlerdir (Soysal, 2016, s. 11-12). Ayrıca “Folklor Şiire Düşman”la Cemal Süreya, “Çıkmazın Güzelliği”yle Turgut Uyar, “Tek Sesli şiirden Çok Sesli Şiir”iyle Edip Cansever, “Yeni Gerçekçi Şiir: İkinci Yeni” yazısıyla da Sezai Karakoç bu şiir hareketine ya da sanatına dair anlayışlarını aktarmışlardır (Özügüzel, 2019, s. 18).

İkinci Yeni edebî hareketinin oluşmasına kaynaklık eden nedenlere bakıldığında arka planda 2. Dünya Savaşı’nın getirdiği kaotik ortam, yaşanan ekonomik, politik, sosyal buhranların etkisi görülmektedir. Bunun şairler üzerinde karamsarlık, çıkmaz, sınırlılık, baskı, engellenme gibi izleklerin oluşturulmasına kaynaklık ettiği söylenebilir (Geçen, 2014, s. 5). Karaca da çalışmasında, dönemin siyasal baskısıyla gelen toplumsal değişmeyi, Garip şiiriyle Toplumcu Gerçekçi şiire tepkiyi, Batı sanatlarının etkisini ve biyografik olguları bu hareketin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan etmenler olarak dile getirir (2010, s. 148). Sezai Karakoç da İkinci Yeni hareketinin oluşma sürecini İkinci Dünya Savaşı sonrası ölümden kurtulmuş olan bireyin, acılarını unutmaya, yaralarını sarmaya çalışan insanlığın şiiri olarak ifade eder (2007, s. 37).

İkinci Yeni şairleri bir düşüncüyü merkeze alarak bir araya gelmemiş olsalar da aynı koşulların onları birtakım benzerliklere yönelttiği söylenebilir. Bu da onların ortak bir anlayış çerçevesinde kabul görmelerini sağlamış ve yeni bir akımın temsilcileri olarak adlandırılmalarına neden olmuştur (Deliklitaş, 2013, s. 16). Cemal Süreya, Ülkü Tamer, Sezai Karakoç, Ece Ayhan, İlhan Berk, Turgut Uyar’ın bildirisiz ve bağımsız şekilde Yeditepe, Yenilik, Şiir Sanatı gibi dergilerde yayınladıkları şiirler Türk edebiyatının Garip şiiriyle Toplumcu/Gerçekçi şiirden farklı bir yola girdiğinin başlangıç metinleri sayılmıştır. Kullanılan dilden biçimsel özelliklere, düşünsel yönden etkilenilen akımlara kadar birçok değişim görülmeye başlanmıştır (Selçuk, 2004, s. 5). Bu dönem şairleri içerikle biçimde gelenekle bağını kesen, sözdizimi ve gramer kurallarını zorlayan, düşünceyle anlamı önemsemeyen bir anlayışla metinlerini ortaya koymuşlardır. Şiirlerde anlamla temanın derinlikli bir hüviyet kazandığı, kapalılık ve imge kullanımında bir sınırsızlığın olduğu görülmüştür (Durdu, 2019, s. 6). İkinci Yeni hareketini önceki akımlardan ayırt eden en önemli özelliği bu dönem şairlerinin imgeyle bireyi ön plana almasıdır denilebilir. Kurulu düzenin yerine insanın temel hareket noktası olarak belirlenmesi,

istisnaları olmakla birlikte geleneksel kimi öğretilerin ötelenmesi şiire yepyeni bir hüviyet kazandırmıştır. İkinci Yeni şiiriyle kentleşme/modernleşme olgusunun getirmiş olduğu varoluşsal buhranlar, modern insanın çıkmazları, yalnızlık gibi bireysel sorunlar bu dönemin başat temaları olmuştur (Koska, 2020, s. 27). Fakat bireysel sorunların birçoğunu yine toplumsal sorunların oluşturduğu gerçeği şiirin derinliklerinde okura hissettirilmiştir denilebilir. Bu anlamda İkinci Yeni şiirinin çok katmanlı olmasının okura yüklediği sorumluluğun da metinlerin çok yönlü düşünmekle kavranacağı ve anlaşılacağı gerçeğidir.

1.2. Turgut Uyar ve Şiir Anlayışı

İkinci Yeni şiirinin önemli şairlerinden biri olan Turgut Uyar, hemen hemen bütün eserlerini şiir türünde yazmıştır. O, şairin öncelikli işinin şiiri olduğunu belirterek ona yüklenecek her türlü şeyin de şiire girebildiği ölçüde gerçeklik kazanabileceğini ifade eder (Özçelebi, 2006, s. 254). Nitekim gençliğinden hayatının son demlerine kadar şiirle hayatını bütünleştirmiş olan Uyar, Türk şiirinin hüznü şairi olarak görülmüştür. 1947 yılında "Yad" (1947) adlı şiiriyle edebî sahaya adımını atmış, sonrasında da "Arz-ı Hal" ve "Türkiyem"le ilk dönem eserlerini vermiştir. Fakat onun adının edebî çevrelerce duyulmasını sağlayan İkinci Yeni'nin şiir anlayışını kendisinde toplayan bir bakış açısıyla kaleme alınmış "Dünyanın En Güzel Arabistanı" adlı eseridir. Bu eserin ardından da aynı düşünceyle Uyar'ın "Tütünler Islak", "Her Pazartesi", "Divan" vb. eserleri yayımlanır. Bunlar onun şiir anlayışının ikinci dönem ürünleri olarak kabul edilir (Özgül, 2019, s. 20). Nitekim Kanter ve Caner çalışmalarında Garip akımının etkileri görülen "Arz-ı Hal" ile "Türkiyem" adlı eserlere kıyasla Uyar'ın bu dönem şiirlerinde, içerik ve biçimde ciddi değişimlerin yaşandığını belirtmişlerdir. Ayrıca şairin ikinci dönem eserlerinde orijinal imgeleri kullandığı, anlamı geri plana ittiği, söz sanatlarından oldukça yararlandığı da görülebilir (2005, s. 13; 2006, s. 64).

Turgut Uyar, şiiri dizelere indirgemeyerek bir bütün olarak görür ve onun her yönüyle işlenmesi, yontulması eğiliminde olur. Nitekim bu durumu en bariz şekilde "Büyük Saat", "Terziler Geldiler", "Geyikli Gece" gibi şiirlerde görebilmek mümkündür (Bakırcı, 2019, s. 42). O her yönüyle lirik bir şair olarak tanımlanmış, anlatımını nesre yaklaştırmıştır. Bu durumun gerekçesi olarak da onun her bir şiirinin bir hikâyesi olduğu düşüncesi varsayılabilir. Bu yönüyle Uyar'ın zihinsel bir şair imajı oluşturduğu söylenebilir. O, şiirlerini estetik bir formda oluşturmaya dikkat etmiş, sözcüklerin büyüklüğüne inanmış ve ona yolculuk etmiştir (Koç, 2019, s. 2). Turgut Uyar'ın şiirlerini zengin bir formda oluşturması onun şiir evreninin boyutlarını göstermesi bakımından önemlidir. Nitekim geleneksel şiir hakkında derin bir kültüre sahip olup sahaya yönelik de şiirler kaleme alması onu çok yönlü kılmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında şairin sürekli bir arayış içinde olduğu izlenimini de edinmek mümkündür. Onun imgelerle özgün aktarımları ve varoluşsal, psikolojik sorunlara açılımı şiirlerinin ayırt edici özellikleri olmuştur. Uyar, şiirlerinde içeriği her yönüyle derinleştiren bir anlayışla en bireysel sorunları bile toplumsal koşullardan ayrı tutmayacak şekilde verebilmiştir (Durdu, 2019, s. 5). Dolayısıyla onun şiirlerinin bireysel bir izlekten toplumsal bir izleğe aktığı, her yönüyle okuru içine çeken bir derinliği ve zenginliği taşıdığı söylenebilir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada ele alınan metnin bulgularına ulaşabilmek için nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur. İncelenecek olan dokümanın içerik analizi yapılarak metnin örtük anlamlarına ulaşmaya çalışılmıştır. Yıldırım ve Şimşek de yaptıkları çalışmada, doküman incelemesinin aşamalarından biri olan "Veriyi Analiz Etme" başlığı altında, araştırmacıların bir dokümanı bir bütün olarak incelemelerinin hayli zor olduğunu ifade ederek eldeki veri setinden bir örnekleme bütüne ulaşabileceğini

belirtirler. Bu yönetime göre analiz edilecek birimi saptayabilmek adına incelenecek olan doküman; sözcük, tema, karakter, cümle veya paragraf ve içerik başlıkları altında değerlendirilebilir. Nitekim "İçerik" başlığında, sözcüklerin farklı anlamlarda metinlerde kullanılabileceği, dolayısıyla araştırmacıların sözcüklerin anlam örüntülerine ulaşmadan bir yargıya varmalarının zor olacağı ifade edilmektedir (2011, s. 199-200).

Edebî metinlerin incelemesinde yöntem olarak nicel ve nitel araştırma yöntemleri bir ölçüt olarak alınsa da bunun yeterli olacağını düşünmek zordur. Çünkü edebî metinlerin kendine göre farklı ölçütlerde inceleme yöntemleri de söz konusudur. Nitekim çalışmada ele alınan metin de Aktaş'ın şiir inceleme yöntemine göre içerik analizine tabi tutulmuş, böylece edebî metnin derinliğine inerek onun şiirlerine etki eden hususlara ulaşabilmek amaçlanmıştır. Bu şiir inceleme yöntemine göre metinler sırasıyla "zihniyet", "yapı", "dil", "tema" ve "ahenk" başlıkları altında değerlendirilir. "Zihniyet" başlığı altında metnin oluşturulduğu dönemin düşünsel yapısının şiirdeki yansımaları geniş bir bakış açısıyla ele alınır. Şiirde içerikle biçimin birbirinden ayrı tutulamayacağından hareketle biçimsel özellikleri "yapı" başlığı altında; imgeler, söz varlığı gibi hususlar da "dil" başlığı altında incelenir. Aktaş "ahenk" bahsinde ise şiirde sözcüklerin tekrarlarından şiirin akışına kadar birçok hususta metinlerin değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapar. O şiiri diğer türlerden ayırt eden en önemli özelliklerden biri olarak ahengi görür. Son olarak ilgili yöntemin diğer başlığı olan "tema" da ise Aktaş, okurun şiirin temel duygusuna ulaşabilmesi için her açıdan çözümlenmesinin önemine işaret eder (Aktaş, 2013, s. 31 - 43). Ele alınan çalışmada şiirin anlam bütünlüğüne varıp Turgut Uyar'ın düşüncel dünyasının evrenini tespit etmek amaçlanmıştır. O, şiirde anlamın şairin kişiliğiyle doğrudan ilişkisi olduğunu, şahsi duygu ve izlenimlerini şiir üzerinden aktardığını belirtir (Lüleci, 2009, s. 44). Bu durumda metnin analizinde imgelerin anlam çağrışımlarına ulaşabilmek adına şairin duygu ve düşünce dünyasına etki eden hususların da bilinmesi önem arz etmektedir. Çünkü Yivli'nin de üzerinde durduğu gibi imgelerin de yorumlanmasında bazı ölçütlere veya bağlamlara da dikkat edilmelidir. Metaforların açılımında dilsel öncüller, metin-dış dünya ilişkisi gibi hususlar da dikkate alınarak imgelerin, mecazların bir bağlam içerisinde açıklanması ve böylece şiirin bütünlüğüne varılmasına çalışılmalıdır (2017, s. 57). Nitekim yapılan çalışmada da bu hususlar da dikkate alınarak belirtilen yöntemlere göre şiirin incelemesi yapılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. "Çok Üşümek" Şiiri ve İncelemesi

"Çok Üşümek" Turgut Uyar'ın İkinci Yeni etkisiyle kaleme aldığı ve 1962 yılında yayımlanan "Tütünler Islak" adlı eserinin ilk şiiridir. Şair gerek bu şiirde gerekse eserin genelinde modern yaşamın çıkmazları içerisinde insani değerlerin yitirildiğine, bireyde bunun hüznünlü yansımalarına değinir. Gelişen ve değişen toplumsal yapıların bireylere etkilerini bu eserdeki şiirlerde görebilmek mümkündür (Durdu, 2019, s. 101; Yıldırım, 2007, s. 154). Yapılan çalışmada da Uyar'ın "Çok Üşümek" adlı şiirinin derinliğine inip onun şiir dünyasına etki eden hususlara ulaşabilmek amaçlanmıştır. Bu çerçevede ele alınan metin ve buna yönelik bulgulara aşağıda değinilmiştir. Ayrıca şiirin Uyar'ın kendi el yazısıyla kaleme aldığı örneği de Tablo 1'de gösterilmiştir.

Çok Üşümek

*Bir Kalır uzun resimlerde anısı sakallarımızın
Urban içinde Üşüyüp Üşüyüp kaldığımızın*

*Bir Kalır yanık yağlar yataklarda o oteller
Meydanlar heykeller sizin olmadığınız o her yer*

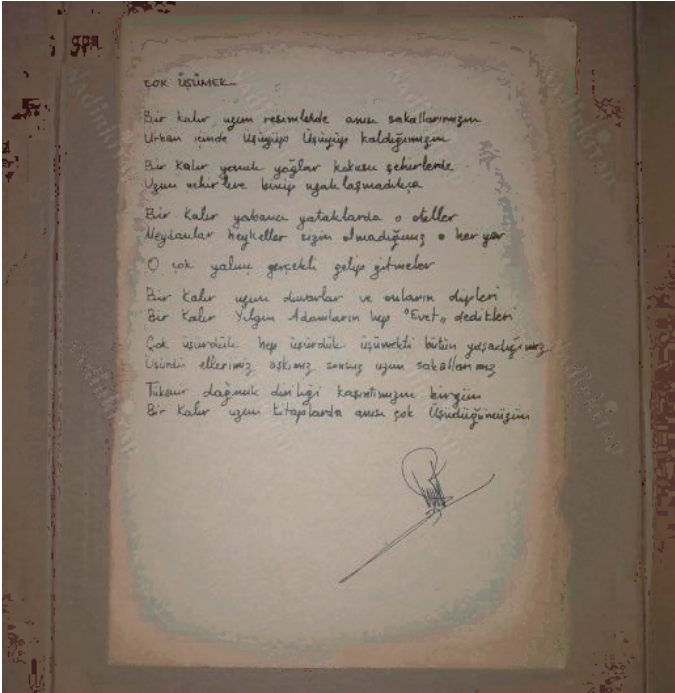
O çok yalınç gerçekli gelip gitmeler

*Bir Kalır uzun duvarlar ve onların dipleri
Bir Kalır Yülgün Adamların hep "Evet" dedikleri*

*Çok üşürdük hep üşürdük üşümekti bütün yaşadığımız
Üşürdü ellerimiz aşkımız sonsuz uzun sakallarımız*

*Tükenir dağılık diriliği kaşınımızın bir gün
Bir Kalır uzun kitaplarda anısı çok Üşüdüğümüzün (Uyar, 2004, s. 203).*

Tablo 1: Uyar'ın el yazısıyla "Çok Üşümek" şiiri.

<https://www.nadirkitap.com/turgut-uyar-el-yazisi-siir-cok-usumek-tipkibasim-efemera17460429.html>. (erişim 17.01.2021).

3.1.1. Zihniyet

Turgut Uyar'ın şiirde "üşümek" merkezli teşbih üzerine kurulu dıştan bir bakış açısıyla hareket ettiği söylenebilir. Merkeze kendi ben'ini alan şairin ileriki yaşlarından kendi geçmişine nazar eden bakış açısı, hüznü portreler çizer. Şiir, bir tür memnuniyetsizlik havası yayar. Acının hüznü dönüşmüş olması gibi bir kabullenme hissedilir şiirde. Burada Uyar'ın modern yaşamın dışında kalmışlık hissiyatının, onun duygusal olarak hayata yaklaşımının kaynağını oluşturuyor denilebilir. Diğer taraftan gürül gürül akan bir hayatı kenardan seyreden Uyar'ın bu acısını manevi bir duyguyla dindirme yolunu seçmediği görülmektedir. Şair modern hayatın içinde kenarda kalmışlığı, seküler bir bakış açısıyla dile getirir. Şiirde neredeyse her

mısrada hüznü bir tablonun resmedilişi, şairin yaşadıklarını kabullendiği şeklinde okunabilir. Bindiği üzere modern hayat, bir kesimin lüks içinde yaşarken diğer çoğunluğun yoksulluk ve yoksunluklar içinde yaşadığı dönemler olarak kayda geçmiş durumdadır (Barışık, 2018, s. 36-37; Ağbaş, 2014, s. 65). Bu ayırmadan ikincisinde yer aldığı görülen şairin isyan edebilme yeteneğinin de köreldiği hissedilir. Kendi acısıyla yitmiş durumda olanın bir başka şeyle ilgilenemeyecek denli yorgun olduğunu duyuran bu şiirde genel olarak zihniyet, kabullenmeci bir yorum üzerine kuruludur denilebilir.

Turgut Uyar'ın geçmişe hüznü kabullenme üzerinden bakması ve bu duygunun şiirde merkeze oturuyor olması, onun yaşama duygusal bir bakış açısıyla yaklaştığını gösterir. Bu durumda da hayatın dışında kalmış bir insan portresi oldukça canlı olarak aktarılır. Düşüncelerini şiirde geri

planda bırakmış olan şairin zihniyeti ancak yaşama karşı durduğu yer üzerinden görülebilir durumdadır. Nitekim Turgut Uyar, yaşama karşı hüznüyle bilinir. Onun mutsuzluğuyla huzursuzluğu sürekli denilebilir. Nitekim Kıraç, en küçük şeyin bile Uyar'ı mutsuz kılmaya yettiğini, onun yaşama karşı sürekli iç muhasebe yaptığını ifade eder. O, bu durumun kente sıkışmış modern insanın yazgısı olduğunu, hayata devam edebilmek için bireyin en küçük bir umut kırıntısına dahi ihtiyaç duyduğunu söyler ve bunu da Uyar'ın şu şiiriyle örneklendirir:

Bir bakıyorduk akşam oluyordu kaldırımlarda

Kesme avizelerde ve çıplak kadın omuzlarında

Büyük otellerin önünde garipsiyorduk

Çaresizliğimiz böylesine kolaydı işte

Hüznümüzü büyük şeylerden sanırsanız yanılırsınız (2019, s. 140).

Uyar'ın kentleşmeye olan karşıtlığı şiirlerinin genel izleklerinden biri olmuş ve kentin karşısına da doğayı yerleştirmiştir. O, "Çok Üşümek" şiirinde olduğu gibi birçok şiirinde doğaya sığınmayla sorunlarından kurtulacağını okura hissettirir. Nitekim Caner, bu şiirde kentin doğa karşısında olumsuzlanışını, bir mekân olarak kentlerin kaçılması gereken yerler olarak görüldüğünü şairin, "Bir kalır yanık yağlar kokusu şehirlerde/Uzun nehirlere binip uzaklaşmadıkça" dizeleriyle aktardığını ifade eder (2006, s. 273). Şenderin de çalışmasında Turgut Uyar'daki kentten kaçış duygusunun bir umut olarak görülse de onun sığınacağı mekâna ya da değere ilişkin de bir belirsizlik ya da endişe taşıdığını ifade eder. Bundan dolayı da şairin bulunduğu yer veya şartlardan memnun olmasa da varmak/sığınmak istediği yerden de mutlu olamayacağı kabullenişinin okura hissettirdiğini belirtir. Böylelikle şairde ürkek ve dar bir dünyaya gömülü kalmanın sığınılacak yere galip geldiğini açıklar (2016, s. 314). Dolayısıyla şairin huzursuzluğunun geçmişle sınırla kalmayacağı, aynı zamanda hem şimdi hem de geleceğe yönelik de bunun değişmeyeceğinin hüznüyle ifadesi olarak hissettirişi söz konusudur denilebilir.

3. 1. 2. Yapı

"Çok Üşümek" şiiri yapı bakımından geleneği ima eden biçim üzerine kuruludur. Beyitlerle kurulan mısralar kendi aralarında kafiyevidir. Şiir dilinde geleneğin biçim imkânlarının kısmen denendiği ve geleneksel biçimden faydalanılarak kurulan şiirin modern bir duyusuyla doldurulmaya çalışıldığı görülür. Burada dikkat çeken husus geleneğin biçimleri üzerinde tasarruf yapıldığıdır. Şairin ilk iki ve son üç beyit arasına aldığı tek mısra, kadim şiirde yeri olmayan bir yapıdır. Şair biçim olarak divan şiirini çağrıştıracak bir formu kullanmasına rağmen kendini tamamen biçimin esiri olarak görmez. Bu anlamda kısmen de olsa yapının kadim olana gönderme yapmasıyla şairin yetindiği söylenebilir. Yıldırım da çalışmasında "...Çok Üşümek'te, beyit birimleriyle mesnevi tipi kafiye denir. Beyit düzeni ve kafiye örgüsü şiirin tamamına hâkim değildir." der (2007, s. 154). Bu bağlamda ne hece ne de aruz ölçüsüyle bir ilgisi bulunmayan şiirin geleneksel formu çağrıştıran tek özelliği mısra yapısıyla kafiye düzenidir. Bu durumda şiir gelenek ve modern olanın bir karışımıyla oluşturulmuştur, denebilir.

Şiire bakıldığında kimi sözcüklerin alışılanın dışında büyük harflerle yazıldığı görülmektedir. Nitekim Gönül de çalışmasında Uyar'ın bu şiirde "Kalır", "Üşüdüğümüzün", "Kalır Yılgın Adamların", "Üşüyüp Üşüyüp" sözcüklerinin büyük harflerle yazılmasındaki gerekçe üzerinde durarak Turgut Uyar'ın bahse konu olan sözcükleri adeta şiirin bütününe yönelik önemle üstünde durulan anahtar kelimeler olarak gördüğünü belirtmiştir. Ayrıca geleneksel formda özel isimlerin büyük harfle yazıldığını, buna mukabil özel isim olmadığı halde kimi sözcüklerin büyük yazılmasının şairin geleneğe karşı bir tepkisi olarak görülebileceğini söyler (2015, s. 1018-1019).

3. 1. 3. Dil

Şiirde dil, gelenek ile modernin karışımı bir havayı sezdirir. Şair yığn bir yaşantı içinde olan hayatını dıştan bir bakışla yâd eder. Özellikle “Kalır” kelimesini özel isim olarak kullanması bir fark ediş ile fark ettiriş i içerir. Dıştan bakış şaire objeleri olduğundan fazla bir değer de gösterir. Henüz tam olarak yaşadığı an geçmişte kalmamış olsa bile şair o anki yaşamını dışarıdan gözlemler ve yaşadıklarının bir gün anılarda kalacağını belirtir. Aşkın günlük gerçeği değıştirmesi gibi anıların da eski objeleri olduğundan fazla gösterdiğini şair sezdirir. Uyar, anılarında kalacak objeleri birer imge olarak kullanır. Ve kullanılmış her bir imgenin kendi değerinden fazla olduğu görülür. Fakat şairin ona yüklediği anlamın; objenin kendi değerinden eksik ya da fazla ama illa ki farklı bir değer de olduğu söylenebilir. Uzun resimlerde kalmış / kalacak sakalları, urban içinde üşümler, yağ lekeleriyle dolu otel yatakları, meydanlardaki heykel dipleri, uzun duvar dipleri, yığn adamların hep öylesine verdikleri evet’li hayır’lı cevaplar, bütün bütün üşümler, dağınk dirilik gibi imgeler, geçmişte kalacak eski yaşantının hüznü dönüşmüş ifadeleri olarak göze çarparlar. Şiirdeki yoğun gönderimler, birikmiş bir hüznün şairi duygusal olarak kapladığını, hüznün şaire egemen olduğunu gösterir. Ancak hüznün esiri altında kalan şair dil açısından duyguya egemen olmayı başarmıştır. Nitekim Tanpınar’ın çalışmasında da duygulara egemen olunduktan sonra şiirin ortaya konulabileceği görülmektedir. Çünkü o, şiirin düşünce için sınırlı bir çerçeve olduğu söyler (1977, s. 13). Bu bağlamda Uyar, şiirinde duygusal yoğunluğu hissettirmesinin yanında dil açısından da duyguya egemen olduğunu belli ettirir. Dil bağlamında şiirin başarısı olarak görülen bu durum şairdeki şiir kalitelerine ilişkin belirlemeleri de içerir. Diğer taraftan dil özelliklerinde şairin psikolojik durumları tanımlamaya imkân veren bir dil kullandığı görülür. Yığn adamların evet demeleri, belirli insan durumlarını anlatır. Olsa da olur olmasa da biçimindeki bir kaygısızlık durumuna tekabül eden bu kullanım; hayattan vazgeçmiş, kalabalıkları kenardan seyreden insan tiplerine göndermedir. Evet ya da hayır’ı yaşam içinde belirgin bir ağırlık kazanamadığında artık ne denileceği pek de önemli değildir bireyin. Benzer biçimde “dağınk dirilik” ibaresi de belirli insan durumlarının ifadesidir. Şair eski yaşamından söz eder. Eski yaşamı gençlik dönemleri ya da orta yaş ve üzeri dönemlerdir. Vücut olarak dinçtir. Sağlıklı ve gülbüz de olmaları da mümkün. Lakin şiirde görülen o ki dirilik dağınıklıkla iş göremez hale gelmiştir. Ne yapıp edeceğine karar veremeyen insan tiplerinin yığnlığına gönderme yapan bu ibare de bireylerin belirli psikolojik durumlarına tekabül eder. Şiirde tamlama gruplarının tablo resimleri çağrıştırdığı görülür. Sakallı uzun resimler, yağlı otel yatakları, duvar dipleri, urban içinde üşüme gibi ibarelerin birçok kartpostaldan çıkarılmış imgelere benzediği söylenebilir. Geçmişe dair hüznün belirli geçmiş zaman kipiyle kullanması da dilin kipi ile gerçek zaman arasındaki örtüşmeyi de gösterir. “Üşüyüp kaldığımızın, sizin olmadığınız o yerler...” ifadesi bir şuur sıçramasıyla şairin şimdiki halinin geçmiş ve gelecek arasındaki noktada sıkışmış bir fotoğrafını çeker. Bir muhayyile yeteneği olarak anı gelecek üzerinden resmeden Uyar’ın, bu durumu şimdiki zaman diliyle ifade ettiği gözden kaçmaz.

Yukarıda örneklendiği üzere Turgut Uyar şiirlerini imgeler üzerine inşa etmiştir. Fakat onun kullandığı dilin günlük konuşma diline ait sözcüklerden ve arı bir Türkçe olduğu da hemen fark edilir. Çünkü o bir yazısında, Selçuk’tan aktarımla, dilde yaşanmışlığı çok önemsedini, çağın yankılarını, duyarlılığını taşıyan sözcüklere yer verilmesi gerektiğini ifade eder. Bunun için de şiirlerinde konuşma diline önem verdiğinin altını çizer (2004, s. 34). Nitekim “Çok Üşüme” şiirinde de görüldüğü üzere şairin her ne kadar imgelerin zengin formuna yaslanarak şiirini oluşturduğu görülse de çağın dilini en yalın şekilde kullandığı görülmektedir.

3. 1. 4. Tema

Şiirin teması; yılgın bir yaşantısı olan şairin an içindeki yaşamının geçmişte kalacağı, yaşanılanların gelip geçiciliği, her anın bir bakıma gelecekte kendisine hüznle bakılan bir resme dönüşeceği üzerine kurulur. Şair, kentten esaretinden ve modernizmin yaşattığı buhranlı yalnızlıktan kaçarak sığınmak istediği doğadan da dileğine kavuşamayacağını, huzursuzluğunu dindiremeyeceğini bilircesine hayat denen serüveni sadece hüznle görür. Bu duygu sürekli bir yerlere sığınıp ruhun acılarını ısıtmaya yöneliktir. Nitekim şiirde de Uyar'ın doğaya sığındığı görülür. Aslan da çalışmasında tabiata sığınmanın şairin poetikasının ana temlerinden biri olduğunu ve "Çok Üşümek" şiirinin kent tabiat karşıtlığı üzerine kurgulandığını söyler (2019, s. 25). Dolayısıyla denilebilir ki şair kentleşmenin getirmiş olduğu sorunların onu huzursuz/mutsuz kıldığına ve bir mekân değişimiyle aşılabileceğine inanır veya bunu ümit eder. Sıkıntıların halledilmesini de tabiata sığınmak olarak görür. Nitekim şiirin gerek başlığında gerekse içeriğinde "üşümek" kavramı üzerinde bir anlam yoğunlaşmasına gidildiği görülür. Üşüyen bireyin sorununa çözüm üretmesine yönelik bir arayışı kaçınılmazdır. Şairin de ruhsal olarak kendisini mutlu görmemesi ya da huzursuz hissetmesi onu yeni arayışlara yöneltmiş ve sonuçta şair çözümü doğaya sığınmakta bulmuştur. Fakat her ne kadar sorununun bu şekilde giderileceğine kendisini inandırmışsa da geçmişin hüznünün onu takip edeceğini de hissettirir. Bu çerçevede geçmişin geleceği de belirlediğine inanarak hüznle kalıcı bir ilişkiyi de kabullenmiş sayar kendini. Dolayısıyla şair yine mutsuz, yine hüznülüdür.

3. 1. 5. Ahenk

Şiir genel olarak biçim bakımından beyit ve kafiye düzenine sahip görünür. Ahengin beyit ve kafiyelerle sağlandığı, dize sonlarındaki tam kafiye ile rediflerin sözcüklerin anlamını güçlendikleri görülmektedir. Ancak yine de şiirin iç sese ağırlık verdiği de görülür. İlk şiirdeki kafiyenin verdiği ses benzerliklerinin yanı sıra ses tekrarları ve devrik cümle kurulumu şiirin ahenginin ilk özelliklerinden biri olarak göze çarpar. Nitekim Gönül, Çetin'den aktarımla, "Çok Üşümek" şiirinde ahengi sağlama adına yapılan çok sayıda tekrarın okuyucunun duygu ve düşüncelerini belli noktalara toplayabilmek amacıyla yapıldığını belirtir. Fakat tekrarların sadece ahenk sağlamaya yönelik olmadığını aynı zamanda şiirin mesajını üzerinde taşıyan sözcükler aracılığıyla da anlama vurgu yapılmak istendiğini ifade eder (2015, s. 1019).

Turgut Uyar'ın, şiirlerini oluştururken kafiye ile redifi oluşturabilme amacıyla şekil endişesi taşıdığı söylenebilir. Bu durumun onun şiirlerinde devrik cümle yapılarını çokça tercih etmesine sebebiyet veren bir etken olduğu varsayılabilir. Nitekim "İthaf" şiirinde bunu görebilmek mümkündür:

Aslan ağzındadır saadetimiz.

Bir bitmez türkü başlar dışımızdan.

Bir çınar altıdır oturduğun yer! (...)

Al bir hırka örmektesin ağır ağır (Yıldırım, 2007, s. 183).

Şiirde ayrıca "Bir kalır uzun kitaplarda anısı çok üşüdüğümüzün" mısraı geçmişte kalacak olan anın hüznünlü ifadesi olarak dile getirilir. Bu çerçevede duygu ve zaman kipi arasındaki uyumluluk da bir ahenk göstergesi olarak ele alınabilir.

4. SONUÇ

Türk edebiyatının hüznü şairi olarak bilinen Turgut Uyar, İkinci Yeni etkisinde yazdığı şiirlerini biçim ve içerikte bazı yenilikleri içeren, çağrışımları güçlü bir formda oluşturmuştur. Nitekim yapılan çalışmanın inceleme konusu olan "Çok Üşümek" adlı metinle de onun şiirlerine dair bu özellikleri

örneklendirmek mümkündür. Şiirde modern yaşamın bireyi çıkmaza sürükleyerek bir hüznün girdabında tutacağı aktarılır. Kentleşme/modernleşmeyle bireyin kendi doğal mecrasından savrulduğu ve tabiata sığınmakla belki bir kurtuluşa erişileceği ümit edilir. Fakat her ne kadar böyle bir kurtuluş reçetesi öngörülse de bunun bireyde var olan huzursuzluğu gideremeyeceği, hayatın mutlu zamanlara akamayacağı ve dolayısıyla durumun hüznle kabullenilmesi gerektiği okura hissettirilir. Bu bağlamda şairin protest bir varoluşu sergileyemediği ve kabullenmeci bir zihniyet taşıdığı söylenebilir. Fakat şiirin diline ve yapısına bakıldığında ise hayli yenilikçi bir formla karşılaşmak mümkündür. Çünkü şiirde devrik cümle yapıları, sözcüklerle noktalama işaretlerinin alışılmadık bir tarzda kullanımı, biçimle içeriğin sunumu gibi birçok farklılık göze çarpar. Şair mesnevi tarzı beş beyitten oluşan bir yapıyla geleneğin biçim imkânlarından yararlınsa da ilk iki ve son üç beyit arasına alınan tek mısra alışılmadık bir uygulama olarak dikkat çekicidir. Dolayısıyla Uyar'ın bir yanıyla gelenekten kopmaması/kopamaması bir yanıyla da yeniliğe olan arzusu gözden kaçmaz. Bu durum şairin zihniyet bahsinde de ele alındığı üzere gitmek/uzaklaşmak isteyip de gidemediği/terk edemediği bir zorunluluk olarak da okunabilir. Nitekim benzer şekilde kimi sözcüklerin şiirde büyük yazılması da onun geleneğe karşı bir tepkisi olarak görülebilir. Bu durum gelenekle modernin karışımı bir havayı sezdirenen dil bahsi için de söz konusudur. Metinde Uyar'ın psikolojik durumları tanımlamaya imkân veren imge ağırlıklı bir dil kullandığı ve şiirin gizemini üzerinde taşıyan olağandışı kullanımlara ve anahtar sözcüklere yer verdiği söylenebilir. Şiirin teması ise hüznüdür ve her anın bir bakıma gelecekte kendisine hüznle bakılan bir resme dönüşeceği üzerine kuruludur. Şair, kentten esaretinden ve modernizmin yaşattığı buhranlı yalnızlıktan uzaklaşıp sığınmak istediği doğadan da huzursuzluğunu dindiremeyeceğini hüznle öngörür. Uyar'ın bu hissiyatını çeşitli iç ve dış ahenk unsurlarından da yararlanarak dile hâkim bir tarzda bir bütün olarak sunması şairin başarısı olarak nitelenebilir. “Çok Üşümek” metninin anlam dünyasına yönelik yapılan tüm bu açıklamalar Uyar'ın İkinci Yeni etkisinde kaldığı döneme dair şiirlerinin anlaşılması/yorumlanmasına yönelik okura bir ipucu sağlayabilir. Sonuç olarak denilebilir ki Türk şiirinde Turgut Uyar'ı ele aldığı temalardan zihniyete, kullandığı dilden biçimsel yeniliklere kadar birçok hususta “nevi şahsına münhasır” bir şair olarak nitelemek mümkündür.

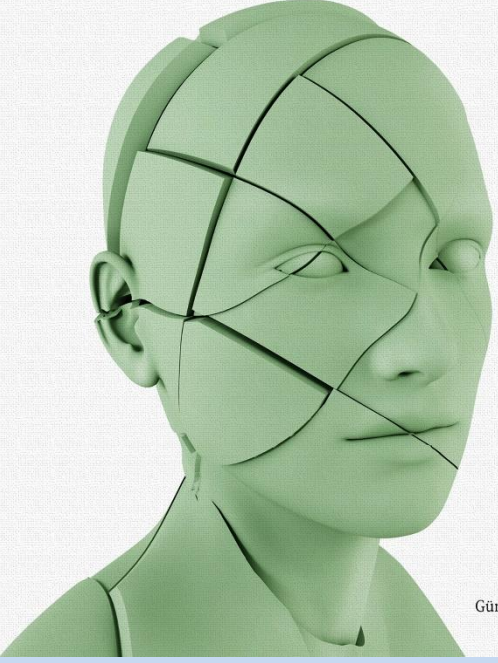
KAYNAKLAR

- Ağbaş, Erşan (2014). *Alan De Botton Ve Modernizm Eleştirisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Aktaş, Şerif (2013). *Şiir Tahlili – Teori ve Uygulama*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yay.
- Aslan, Ahmet Duran (2019). *Turgut Uyar'ın “Çok Üşümek” Şiirinde Beden, Ruh ve Zihin Üşümesi*. İstanbul: C. XXIX. S. 347. Dergâh Yayınları.
- Bakırcı, Furkan (2019). *İkinci Yeni Şairleri ve Güzel Sanatlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi.
- Barışık, Ali (2018). *Modernizm Ve Postmodernizm Akımlarını Temel Alarak A. Çehov'un Martı Eserinin Üretim Toplumundan Tüketim Toplumuna Geçiş Süreci Farkındalığıyla Yorumlanabilmesi Üzerine Öneri*. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Caner, Fırat (2006). *Turgut Uyar'ın Huzursuzluğu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi.
- Deliklitaş, Didem (2013). *İkinci Yeni Şiirinde Kadın*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Durdu, Anıl (2019). *İkinci Yeni Şiirinde Toplumsal Meseleler [Cemal Süreya, Edip Cansever ve Turgut*

- Uyar Örneği]. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: İnönü Üniversitesi.
- Geçen, Sevda (2014). *İkinci Yeni Şiirinde Başkaldırı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ardahan: Ardahan Üniversitesi.
- Gönül, Gizem Ece (2015). Melih Cevdet Anday'ın Kokan, Turgut Uyar'ın Üşüyen, Ahmet Oktay'ın Öldüren Kentleri: Kentleşmenin Şiir Diline Yansıması. *International Journal of Languages Education and Teaching*. UDES 2015. 1013-1027.
- Karaca, Alaattin (2010). *İkinci Yeni Poetikası*. (2.b.), Ankara: Hece Yayınları.
- Karakoç, Sezai (2007). *Edebiyat Yazıları II: Dişimizin Zarı*. 3. bsk., İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Kıraç, Tuba (2019). *İkinci Yeni Şiirinde Kent Algısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Koç, Yasemin (2019). *Turgut Uyar Şiirinde Varoluşsal Yalnızlığın Dışavurumu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Koska, Murat (2020). *İkinci Yeni Şiiri ve Varoluşçuluk*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi.
- Lüleci, Gültekin (2009). *İkinci Yeni Şiir Akımında Karşıtlıklar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Özçelebi, Hüseyin (2006). *Cumhuriyet Döneminde Edebî Eleştiri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Özgülzel, Nedim (2019). *İkinci Yeni Şiirinde Kent İmgesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi.
- Selçuk, Ali (2004). *İkinci Yeni'nin Poetikası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Soysal, Sait (2016). *İkinci Yeni Şiirinde Din ve Medeniyet Algısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Batman: Batman Üniversitesi.
- Şenderin, Zübeyde (2016). Turgut Uyar'ın Şiirinde Kent Yaşamı ve Birey. *İletişim ve Kuram Dergisi*. s. 43.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1977). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. (Haz.: Zeynep Kerman). İstanbul: Dergâh Yay.
- Uyar, Turgut (2004). *Büyük Saat Bütün Şiirleri*. İstanbul: YKY.
- Uyar, Turgut. Uyar'ın el yazısıyla "Çok Üşümek" şiiri. <https://www.nadirkitap.com/turgut-uyar-el-yazisi-siir-cok-usumek-tipkibasim-efemera17460429.html>. (erişim 17.01.2021).
- Yıldırım, Fariz (2007). *Turgut Uyar'ın Şiirlerinin Yapı Ve Tema Bakımından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Fırat Üniversitesi.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yivli, Oktay (2017). Metaforların Yorumlanması Sorunu. *Türk Dili*. TDK. S. 783. s. 57-65.

TÜRK BİLİMKURGU EDEBİYATI VE ARKETİPLER

DR. VELİ UĞUR

Günce Yayınları

Oktay Yivli

Öykü Nasıl Okunur

modern öykü ve yöntem

Günce Yayınları

MAKSUT YİĞİTBAŞ

Edebiyatın Ebemkuşağı

Halit Ziya Hikâyeciliğinde

Renklerin Dili

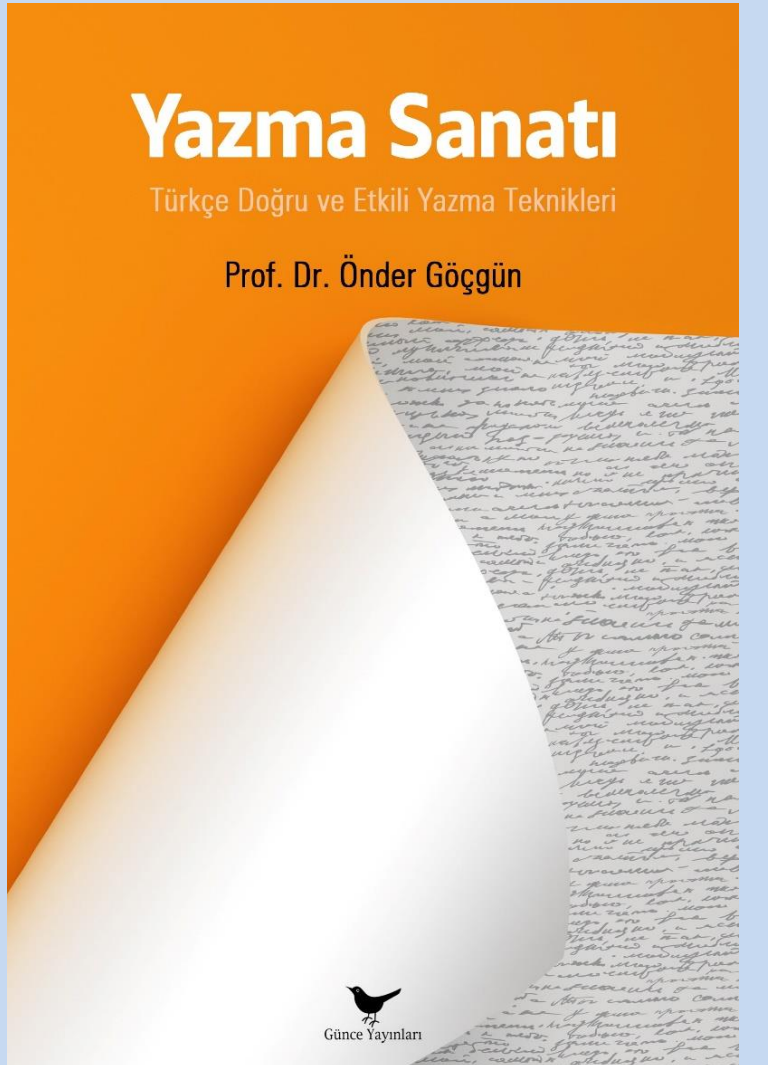

Günce Yayınları

Yazma Sanatı

Türkçe Doğru ve Etkili Yazma Teknikleri

Prof. Dr. Önder Göçgün

Günce Yayınları